

Україна як сенс буття-2

У другій частині своєї статті Олександр Шморгун продовжує полеміку з українським філософом Сергієм Дацюком.

Олександр Шморгун,
провідний науковий співробітник
Інституту всесвітньої історії НАН України,
для "Хвилі"

«Un pays n'est pas la somme de contrees, de coutumes, de materiaux, que
mon intelligence peut toujours saisir. C'est un
Etre».

Antoine de Saint-Exupéry «Pilot de guerre»

«Батьківщина, – це не сукупність провінцій, звичаїв, матеріальних
об'єктів, які завжди може охопити мій розум.

Це – Сенс буття».

Антуан де Сент-Екзюпері «Пілот війни»

всесвітня історія у кривому дзеркалі глобалізму

Що стосується глобального аналізу і прогнозу, то, як це не прикро, подібних до описаних вище «концепцій» всесвітньо-історичного розвитку, створених низкою скоріше не вчених, а медійних рупорів транснаціональних корпорацій (що часто видно із біографій цих «лідерів суспільної думки») за останні десятиліття було чимало. І це не випадково, адже в поточний момент еліти розвинених країн не мають достатньо обґрунтованої прогнозової моделі подальшого розвитку не тільки на стратегічному, а й тактичному рівнях. Зокрема, насправді нічого нового у «відкриттях» вже згадуваного Інглгарта немає. Запропоновані ним «культурно-цивілізаційними критерії» розташування країн на карті світу явно нав'язані відомою ще з початку 60-х років минулого століття концепцією постіндустрального суспільства Волта Ростоу, Даніела Белла. Також змістовно дотичною до цієї схеми є твердження

Олівія Тоффлера щодо існування у всесвітній історії трьох – аграрної, індустріальної і постіндустріальної «хвиль» розвитку людства (цей автор книги «Третя хвиля» безспідставно вважає, що Френсіс Фукуяма запозичив його головну ідею хвиль демократії).

Методологічні підходи вищезгаданих не стільки дослідників, скільки ідеологів постіндустріального суспільства, також дуже близька до тієї, що застосовує Інглгарт. Якщо на вертикальній осі у своєму графіку цінностей розробник проекту «Всесвітнє дослідження цінностей» позначає цінності традиціоналістські, а на горизонтальній – відповідно, неомодерністські, то, формулюючи свою «теорію стадій економічного зростання» Ростоу на ординаті осі координат відкладає середньодушовий дохід, а на абсцисі, – рух у часі від традиційного суспільства до стану зрілості суспільства масового споживання, а потім і фази пошуків якості життя (тобто можливості тієї самої максимальної самореалізації). Висновок все той же – західні країни, що вже вступили у фазу так званого постіндустріалізму виступають недосяжним взірцем для країн, що застрягли на рівні індустріалізму, а то й ще більш примітивної аграрності (за Грицаком і Дацюком у стані народу).

Але головне те, що всі ці «теорії стадій зростання» у наступні десятиліття продемонстрували свою теоретичну вразливість і надзвичайно слабкі прогностні можливості. Справа в тім, що ці концепти спираються на псевдометодологію «технологічного детермінізму», тобто дуже наближене до марксизму визначення первинності економіки над всіма іншими соціальними процесами. А це, так чи інакше, також призводить до фальсифікації реальної історії на догоду тим, хто поки що «замовляє музику» утопічного глобалізму в сучасному світі (в дійсності, внаслідок цілком об'єктивних чинників, а саме: особливостей самоорганізації соціальних систем всі локальні цивілізації минулого починали занепадати на піку саме своєї економічної могутності [1]).

В цьому ж контексті не можна не згадати про ще один варіант свого роду псевдоінтелектуального шарлатанства, тобто підгонки під вже готову відповідь способу доведення поставленої задачі – надзвичайно популярну

перше десятиліття існування української держави «теорію хвиль демократії», вигадану Френсісом Фукуямою для обґрунтування своєї ідеї «кінця історії». Згідно з нею прогнозувалось настання економічної і соціальної однорідності на всьому соціальному просторі. Подібне поглинання нинішнім «способом життя» світового гегемона на чолі з США всього соціального простору мало відбутись внаслідок того, що мовляв невдовзі по всій планеті прокотиться цунамі західних цінностей, до яких насамперед належить політична і економічна конкуренція (вибори і поділ влад), а також дотримання прав людини у правовій державі. При цьому наводилась відверто хронологічно підтасована періодизація, яка мала свідчити про неухильний хвилеподібний перехід все більшої кількості недемократичних держав на позиції західної демократії.

Втім, заради справедливості, слід зазначити, що сьогодні Фукуяма частково визнає свої тодішні ілюзії і навіть у своїй лекції «Уроки українських демократичних трансформацій» слушно зазначає, що «сучасні демократичні країни потребують національної ідентичності... Але вона буде включати максимальну кількість людей, якщо це буде громадянська ідентичність, а не етнічна чи релігійна» [2]. Втім, що таке в розумінні автора «громадянська ідентичність», практично тотожна ідентичності національній, не зовсім зрозуміло. Очевидно йдеться про все ту ж тріаду «ринок – демократія – глобалізм», яку уже успішно навчились декларуючи імітувати всі «пострадянські» режими.

На наведених прикладах, західні безплідно утопічні концепти глобального переустрою світу за принципом «все радикально змінити на краще, при цьому не міняючи по суті справи» далеко не завершуються. Тут можна згадати і про ідею «сталого» або «нульового» зростання. В руслі цієї ж міфологеми знаходяться книга засновника [Microsoft](#) одного з найбагатших людей планети Білла Гейтса «Дорогою прогресу («The Road Ahead», 1995), а також написану ним у співавторстві з Коллінзом Хемінгуей «Цифровий бізнес зі швидкістю думки» («Business @ the Speed of Thought», 1999). Хоча я

переконаний, що вже в недалекому майбутньому на людство чекає остаточне усвідомлення нереальності розпіреного у якості продовження того «сталого розвитку», «зеленого переходу» або «зеленої революції» (і як засобу її реалізації керованого термоядерного синтезу у промислових масштабах) [3].

Але попри все це в наш час справа свого роду «комуністичного капіталізму» продовжує жити і процвітати. В прогнозах відверто проросійсько орієнтованого Ілона Маска відбувається чудернацьке змішування утопії в стилі прогнозів лідерів постіндустріалізму, особливо Тофлера, і радянської фантастики. Відволікаючи людство від все більш трагічної реальності, з одного боку, у якості прориву людства до нових обривів проголошуються сумнівні мегапроекти типу польоту людини на Марс та промислового його облаштування або перетворення поверхні нашої планети на мережу мегатехнополісів (що також активно пропагує автор посту «Що таке Україна»? Сергій Дацюк).

В цьому ж ключі можна і потрібно згадати «теорію», назва якої відображена на обкладинці книги, «Революції 4:0» Рея Курцвейла та ідею «інклюзивного капіталізму» Клауса Шваба, що останнім часом претендують на нове слово в теорії сучасного глобалізму. В цих футурологічних ідиліях, на ґрунті неминучого «великого перезавантаження» («The Great Reset») проголошується вже навіть не «кінець історії», а «постісторія»; і від себе додам: глобальна постдержавність і постанціональність (термін «Reset» можна також перекласти і як «обнуління»).

Одночасно стає все важче визначитись чи, наприклад, масове створення роботизованих людей, в мозок яких вмонтовано чіпи, виготовлені на основі «трансгуманістичних технологій», що передбачається цим «ресетом» – це благо появи того самого «штучного інтелекту», чи, навпаки, остаточна дегуманізація людства. Тобто чудернацьким чином новітні теоретичні «клони» постіндустріалізму і технологічного глобалізму вже фактично являють собою ядовиту суміш утопізму та антиутопізму.

Зокрема, однією з останніх конгеніальних ідей Шваба є пропозиція вже не просто переходу з готівки на повну цифровізацію заощаджень і платежів, а й випуск персональної картки, яка контролює ваше споживання і в момент коли кількість куплених товарів перевищує ліміт викидів вуглецю, що відбулись в процесі виготовлення цих товарів, з метою начебто збереження екології, відключає вас від власних банківських рахунків (мимоволі пригадується діалог з якогось антикомуністичного памфлету, здається «Зияючих висот» Олександра Зинов'єва:

- А хто ж буде визначати гідний ти жити при комунізмі чи ні?

- Як хто, ми – найкращі люди.

хто платить тому, хто замовляє музику?

Повторюю, все це, за моїм глибоким переконанням, є свідченням відсутності в сучасному світі антикризових моделей для збереження свого подальшого існування на досягнутому рівні цивілізації і культури. А це, своєю чергою означає, що нинішні загальносвітові катастрофічні тенденції, будуть лише посилюватись. А значить, проблема збереження і посилення потенціалу тієї самої стійкості навіть країн, що оголосили себе взірцями досконалості економічного, політичного, соціального і наукового розвитку, буде все більше актуалізуватись.

Особливо важливо зазначити, що всі описані вище ідеї неолібреального постіндустріалізму були нерозривно пов'язані з проголошенням США себе не тільки розповсюджувачем, а й захисником демократії і прав людини в масштабах всієї планети, а й непримиренним борцем зі світовим тероризмом. Як на мене, подібна декларація місії знищення так званої «осі зла» «світовим поліцейським» повинна була зобов'язувати країну, збройні сили якої вже здійснили декілька широкомасштабних воєнних акцій, спрямованих на знищення осередків неототалітаризму у фундаменталістській упаковці, як мінімум, надати Україні, достатню воєнну і фінансову допомогу, для того щоб покласти край російській агресії. Причому, виходячи зі своєї, офіційно проголошеної, історичної місії провідника світової демократії, зробити це

навіть у випадку якщо ніякої Будапештської угоди взагалі не було ухвалено! Особливо в світлі того, що ця угода підписувалась у якості гарантії безпеки країні, яка, здійснила крок безпрецедентного характеру – будемо вважати, добровільно відмовилась від третього в світі за потужністю потенціалу ядерної зброї (в тому числі і тактичної), а також великого обсягу конвенціональних озброєнь (якими сьогодні загарбники нищать українців).

Але на жаль, маємо цілком протилежну ситуацію: в той час, як попри навіть нещодавнє зізнання тодішнього президента США Біла Клінтона про хибність рішення ядерного роззброєння нашої держави, періодично продовжує мусуватись теза, про те, що Будапештський меморандум, проголошений як гарантії безпеки Україні в обмін на відмову від ядерної зброї, насправді не має жодної зобов'язуючої його підписантів юридичної сили (із чого напрошується висновок про те, що тогочасне українське керівництво та широку громадськість свідомо ввели в оману). А вся політика умиротворення агресора в дусі Мюнхенської угоди 1938 року, яку багато істориків вважають змовою, яка після мюнхенської ж промови Путіна 2007 року, і навіть ще значно раніше, за ельцинських часів, лише заохочувала Росію до імперіалістичного реваншу [4;5].

Але повторюю, ніяких «хвиль демократії» не відбулось, навпаки, потрібно визнати: валлернстайнові оцінки запрограмованості міждержавної прірви у рівні і якості життя цілковито підтверджуються. Сьогодні борговий тягар держав з низьким рівнем доходу невпинно зростає (за розрахунками Всесвітнього банку, заборгованість таких країн у 2020 році збільшилась на 12%, до рекордних 860 млрд. дол. досягши 8,7 трлн., а заходи з допомоги цим країнам, переважно шляхом нарощування нових позик, як завжди не дають очікуваного позитивного ефекту[6;7].

До цього слід додати, що країни напівпериферії, зокрема Росія, також активно прагнуть долучитись до африканських природних ресурсів. Втім, тут у неї є серйозний суперник – «дружній» Китай, що скрізь реалізує «дипломатію боргової пастки», внаслідок якої велика кількість африканських

країн, потрапила у жорстоку неоколоніальну залежності і страждає від методів надексплуатації, що їх застосовує на континенті Червоний Дракон [8,9].

Зрозуміло, що Україна сьогодні належить до цієї ж групи найбільш відсталих. Адже рівень зовнішньої заборгованості і обсяги виплат лише за відсотками, передбаченими умовами західних кредитів, невпинно наближають нас до дефолту, фактично позбавляючи Україну будь-якої майбутньої перспективи економічно і соціального відродження[10].

Отже, я не знаю чи справді існує домовленість або навіть змова Байдена і Путіна стосовно «примусу до перемир'я» нашої держави з агресором, як про це все голосніше говорять різні недоброзичники нинішньої американської адміністрації (втім, як і не відаю причин, з яких широко розрекламований [лендліз](#) на нашу підтримку так і не почав діяти). Але я знаю, що в час коли Україна буквально стікає кров'ю, протягом 2022 року, ми мали сплатити 129 млрд. грн за зовнішніми боргами, а «за чинними кредитними угодами та випущеними раніше облігаціями у 2023 році Україна має повернути 423 млрд грн, з яких майже 160 млрд грн – перед іноземцями. Особливо складним обіцяє бути 2024 рік, коли сума виплат за зовнішніми зобов'язаннями зросте до 220 млрд грн у гривневому еквіваленті. Понад половину, 116 млрд грн, потрібно віддати за комерційними зовнішніми зобов'язаннями, тобто перед міжнародними фінансовими організаціями» [11].

Що ж до закидів з боку наших західних партнерів і союзників про те, що нинішня влада неспроможна подолати корупцію і пряме розкрадання навіть під час війни, потрібно взяти до уваги, що місцеве компрадорське лоббі наших зовнішніх західних кредиторів, яке, зокрема сьогодні всіляко, гальмує питання про списання боргів внаслідок воєнного форс-мажору, роблячи економічно-соціально перспективи України вкрай негативними, почало активно формуватись практично з самого початку існування нашої держави не без допомоги «західних партнерів». Не випадково, попри те, що неефективність і корумпованість низки українських урядів, а значить і неминучість потрапляння нашої країни в боргову пастку, відверто впадала в око,

міжнародні фінансові донори постійно надавали їм так звану фінансову допомогу [12, с.8-89]. А між тим, уже видатний економіст та ідеолог рузвельтівського «нового курсу» Джон Кейнс ще при створенні МВФ пропонував щоб за надання кредиту несли спільну відповідальність як постачальний так і кредитор. Цю ж ідею значно пізніше озвучував навіть майстер міжнародних валютних спекуляцій Джордж Сорос.

А найгірше те, що доводиться констатувати: всі описані вище обставини дозволяють сьогодні Путіну принаймні намагатись на площадці БРІКС організувати хрестовий похід Сходу і Півдня проти Заходу, в тому числі вельми успішно обходити накладені на РФ міжнародні санкції за агресію проти України і навіть імпортувати не тільки зброю, а й найманців із «ображених» країн з переважно тиранічними режимами.

Фактично саме це вимушені були констатувати провідні лідери світу на Мюнхенській безпековій конференції, що відбулась в цьому році. Показово, що підсумкова доповідь цього форуму була названа «Re:vision» (поділ назви на склади очевидно покликаний привернути увагу до неоднозначності обраного терміну, адже «Revision» одночасно можна перекласти як «огляд», «редакція» і «докорінний перегляд, зміна», тобто ревізія у сенсі зміни існуючого курсу). Причому фактично автори документу під подібними глобальними змінами розуміють і необхідність нарешті «захистити ліберально демократичне бачення» і, одночасно, прагнення периферійних країн змінити існуючу систему, насамперед економічних відносин, які вони вважають несправедливою: «Сам факт того, що уряди багатьох країн Африки, Латинської Америки та Азії не захотіли виступити проти агресії Росії, показує, що могутні автократи не самотні у своєму глибокому незадоволенні існуючими міжнародними нормами та інститутами і що просто захист status quo недостатнім для ефективного протистояння автократичним ревізіоністам» [13].

А на аналогічній конференції в Мюнхені 2022 року, яка відбулась буквально напередодні російської агресії, західні лідери продемонстрували

свою, так би мовити, стратегічну безпорадність. Домінуючим настроєм на тій конференції було фактичне визнання власної нездатності розробити системну стратегію запобігання глобальним небезпекам. Про цю розгубленість, знов-таки, свідчить не тільки зміст, а сама назва підсумкового документу: «Змінити хід подій: Відучитися від безпорадності» («Turning the Tide – Unlearning Helplessness») [14].

Втім, в даному випадку мала місце не просто констатація своєї неспроможності вирішити породжені самим же нинішнім глобалізмом проблеми, а й відверте потурання агресору. Адже тоді лідери провідних держав фактично прямими текстом оприлюднили своє небажання активно допомагати Україні у війні, що невдовзі повинна була набути широкомасштабного характеру (з великою ймовірністю в той момент неминучість вторгнення вже не було секретом для головних учасників «безпекового» форуму). А це, звичайно ж, лише заохочувало російське керівництво, яке, до речі, вперше за 20 років відмовилось брати участь у цьому на Мюнхенській конференції, до нинішньої ескалації.

В контексті теми даного тексту хочу підкреслити, що всім щойно стисло проаналізованим сучасним західним «всесвітньо-історичним теоріям», які претендують на успішну апологетику існуючої стратегії глобального розвитку, але, як було показано, безумовно не виправдовують цих своїх претензій притаманна одна і та ж типологічна особливість – вони принципово космополітичні і цілком підпадають під дацюківський девіз «цивілізація замість нації». Саме тому цілковито підтримуючи тезу щодо пріоритету загальнолюдських цінностей і необхідності руху нашої держави по шляху вестернізації (європеїзації) дуже бажано отримати чітку відповідь на питання про які саме цінності конкретно і про який західоцентризм повинно йтися з точки зору українського відродження?

цивілізація проти нації

Отже, головний рецепт збереження України згідно Дацюку полягає у запереченні конструктивної ролі нації на користь цивілізації. «Я – більше, ніж

народник, більше, ніж націоналіст України. Я – цивілізаціоніст» [15], – сповіщає він у згаданій надрукованій доповіді «Що таке Україна?». Але що саме в даному випадку мається на увазі під цивілізацією і до якого конкретного суспільного ладу нам пропонується наvertати Україну? Ось що з цього приводу пише наш «цивілізаціоніст»: «Для мене Україна як нація – це не просто інституційна здатність до модернізації. Для мене Україна цікава як критична маса мікрогруп людей мислення (це не креативний клас, а саме інтелектуали – філософи, вчені, інженери, лікарі, вчителі і т. д.), організації людей волі (це не лише козацтво, а й політики та бізнесмени), угруповань людей віри (це не лише церкви, а й богослови, нецерковні осередки різних вір, містичні практики, візіонери і фантасти), клубів митців та літераторів (це не лише письменники та поети, але різні мистецькі, естетичні та психологічні практики), які дозволяють прийняти виклики епохи та відповісти на них. Тобто, я пропоную піти далі, ніж нація, я пропоную цивілізаційний вимір України – структура мотивацій, трансценденцій, наявність мікрогруп мислення, легітимних та затребуваних в думаючому суспільстві. І лише на основі мікрогруп – творення суспільних інституцій, які менш тривкі в історії і менш значимі, ніж це здається інституціоналістам».

Також блогер бідкається з приводу того, що його нинішній «цивілізаційний дизайн» базується на написаній понад десять років роботи, що складає «основи цивілізаційної антропології». Цей витвір практично не прочитаний науковцями та інтелектуалами, оскільки, за версією нашого творця теорії цивілізації, вона написана російською. Мене ж більше зацікавила фундаментальна та всеохоплююча робота під назвою «Перспективи нової цивілізації» дайджестом на яку є текст «цивілізаційної антропології». Скажу відверто: прочитати цей величезний опус повністю, зміст якого складає чудернацьку суміш химерних наукоподібних термінів і формулювань, тавтологій, банальностей і зарозумілостей, – вкрай невдячне завдання (хоча проблемами культурно-цивілізаційної типології і компаративістики я займаюсь практично протягом всього свого наукового життя).

Тому і тут для прикладу наведу короткі витяги з так званої презентації книги Дацюка. Зокрема, виразно натякаючи на те, що в даному випадку він виконує воістину місію пророка, Дацюк наступним чином дає своє визначення цивілізації (щоб підкреслити свою здатність читати навіть наукові тексти російською, цитую мовою оригіналу) : «Что такое цивилизация? Цивилизация сложная социальная модель, обеспечивающая историческую связность некоторой человеческой общности посредством соотнесенности его структурно и системно организованных мотиваций, с одной стороны, и смыслов одной или нескольких культур, принадлежащих цивилизации, с другой стороны, цивилизация это уникальная система мотиваций того или иного общества, способная сохраняться, преобразовываться в процессе кризиса, не разрушаясь взаимодействовать с другими уникальными системами мотиваций» [16]. І далі вже стосовно структури цивілізації «Онтологическое основание цивилизации определяется системой мотиваций. Системная организация мотиваций предполагает разную аутопоэтическую дифференциацию социальных структур доминированную и диверсифицированную. Структурная организация цивилизации определяется ее трансцендентно-утилитарными пределами и является транзитологическим содержанием цивилизации».

Як на мене в усіх наведених фрагментах перед нами черговий набір пустопорожніх фраз «про все і одночасно ні про що», який не дає жодного розуміння того, що ж таке цивілізація. (Щоб не бути голослівним навскидку можу запропонувати таке «робоче» альтернативне визначення: цивілізація – просторово окреслений геополітичний ареал, який характеризується органічно взаємопов'язаними ціннісно – світоглядною духовною картиною світу та економіко-технологічним укладом матеріального життя, що виступають сутнісними показниками досягнення людством чергового щабля свого прогресивного поступу [17]).

Далі, спираючись на вельми банальну класифікацію цивілізацій в «по вертикалі» тобто історичному часі, автор «Перспектив нової цивілізації»

поділяє їх на міфологічні, релігійні, які змінюються так званим раціональним етапом цивілізованості. Відповідно «религиозный этап тимос (что за пределами жизни), этос (различение добра и зла), вивос (смысл жизни), генос (причины продолжения рода), трансус (предпочтение трансценденции утилитаризму). Рациональный этап интелос (обоснование знания и разума), социс (оптимальная структура общества), футурос (ориентация на будущее), археос (преимущество прошлого), орбис (как устроен мир и где его пределы)».

Фактично перед нами не що інше як, викладений придуманою автором псевдонауковою термінологією, переспів відомої роботи Карла Ясперса «Витоки історії та її мета». Саме в цьому дослідженні пропонується поділ всесвітньої історії на доісторію або «великі культури давнини» (за Дацюком міфологічний етап), а в «традиційній» науковій історії має назву ранньокласові суспільства Сходу і Заходу. Далі, ясперівський «осьовий час» це не що інше, як «релігійний етап» Дацюка. Потім за Ясперсом наступає та «Великий прорив» або «нова епоха». Дацюк називає цей історичний період розвитку всесвітньої історії, «раціональний етап», який переходить у фазу нової цивілізації.

Подібна трактовка також зовні нагадує «закон трьох стадій» основоположника сучасної соціології Огюста Конта в його «Курсі позитивної філософії», згідно з яким всесвітня історія поділяється на теологічну (фетишизм, політеїзм, монотеїзм), метафізичну (перехід від теології до науки) та позитивну (повний перехід до науки: вчені стають головними в житті людства).

Що ж до майбутнього нашої цивілізації, то у Дацюка її характеристика наступна: «Новая цивилизация связана с отказом от важности старых представлений (нация, государство, территория). Новая цивилизация связана с преодолением страха перед фрагментацией мира. Новые представления о фрагментированной идентичности фрагментаризм. ...Ориентации корпораций и небольших общин единомышленников на новые транзитологические

пределы; смены системы мотиваций для этих небольших общин, которая соответствовала бы новым пределам».

Наскільки можна зрозуміти, в даному випадку йдеться про давно відому утопію, витoki якої знаходяться в моделі «раціонального суспільства» – «Нової гармонії» Роберта Оуена, суспільстві «фаланстерів», як самодостатніх осередків людей, іншого видатного соціаліста утопіста Шарля Фур'є і, навіть похідну від цих уявлень ідею про відмирання держави за комунізму Карла Маркса (своєю чергою всі ці концепти мають свої витoki в «природному стані» Ж-Ж. Руссо, в якому живуть ще не заражені хворобами утилітарної буржуазної цивілізації щасливі індивіди).

Нарешті, в наш час і близькі погляди пропагуються численними анархо-глобалістами, які ратують за знищення національних кордонів, витіснення геополітичного простору простором мереживим віртуальним (щось на кшталт «плюрархії» в так званому нетократичному суспільстві О. Барда, Я. Зодерквіста) [18].

Єдине в чому Дацюк не зраджує себе у цитованих вище витягах з його книги, це у знятості, з якою він накидається на таку історичну спільність людей, до речі породжену «раціональним етапом» людського розвитку, як модерна держава-нація: «Вывод из опыта цивилизационных успехов и неудач прошлого. Успех цивилизации обеспечивается не государством, не нацией, не культурой, а полнотой освоения трансцендентных горизонтов. Когда обеспечена полнота освоения трансцендентных горизонтов, становится важной системная организация мотиваций. Иначе говоря, транзитология цивилизации преобладает над ее онтологией. Однако онтологическая организация является необходимой».

Залишаю науковцям і інтелектуалам самим оцінити ці перли «транзітологічної» думки. Але що звертає на себе увагу, так це особливий, надривно екзальтований, пафосний стиль, який використовує Дацюк, для того, що приховати пустопорожність і бездоказовість власних тверджень. Ось типовий образчик цього: «Цивилизация, - підкреслює автор - самая сильная

форма работы с будущим. Ни государство, ни этнос, ни культура не являются вообще формами работы с будущим (?! – ОШ). Цивилизацию создает и корректирует Бог через посредство пророков (?! – ОШ). Цивилизация так сильна, потому что есть формой организации социальной энергии системы и структуры человеческих мотиваций. Пророчество не бред, а модель (?! – ОШ). Модель существует не в языке, а в конструктивных единицах выражения» (?! – ОШ).

Фактично, в даному випадку глобалізм і утопізм «транзітології» легко обертається у свою протилежність: другим боком медалі виявляється не що інше як архаїка містичних «орбиса», «социса», «интелоса» и «археоса», «футуроса» тощо», які виступають свого роду кабалічними знаками якогось загадкового заклинання, відомого лише самому Гуру, «власителю дум», який подібно до Мойсея поведе Україну у світле майбутнє. Тобто ми маємо справу зовсім не «проектом» і не «теорією» і «не моделлю», а не чим іншим, як все тим же обгорнутим у раціонально-теоретичну обгортку, міфом, який потрібно не осмислювати, з'ясовуючи логіку обґрунтування кожної проголошеної аксіоми, а в який потрібно беззастережно повірити.

Насправді цей карколомний кульбіт думки вельми типовий. Згадаймо хоча б класика сучасної цивілізаційної типології книгу Самюеля Гантінгтона. Свої глобальні прогнози він починав з того, що став чи не головним теоретиком неоліберальної космополітичної утопії вже згадуваних «хвиль демократії». Адаже перу цього автора навіть належить книга «Третя хвиля. Демократизація наприкінці ХХ століття». Але уже невдовзі Гантінгтон в роботі «Конфлікт цивілізацій» вже міняє свою дослідницьку позицію на сто вісімдесят градусів, переходячи від попередньої ідеї всесвітньої демократизації за західним взірцем до, навіть не традиційно «реалполітики», а «реалгеополітики», що можна розглядати як перехід автора від сучасних неототалітарних утопій до не менш деструктивних консервативних антиутопій.

Тепер на догоду своїм новим ідеологічним поглядам, та на противагу західним корифеям глобалістики, автор «Конфлікту цивілізацій» вже оцінює ще недавно оспіваний постіндустріалізм зовсім не як вище благо, а навпаки, головну системну ваду сучасного західного світу, а всі інші форми ідентичностей аграрної доби як занепад, навпаки, вважає, що нинішній Захід неминуче програє Сходу саме тому, що він втратив свої традиційні засоби консолідації, в основі яких перебувають релігійні цінності.

Причому, саме у втраті «здорового консерватизму», є «родова» вада євроатлантичної цивілізації (між іншим, подібні твердження щодо безбожного, раціонального, індивідуалістичного Заходу, не здатного до общинного життя також є розхожими тезами сучасної російської міфології історії). Головною підставою для подібних міркувань за Гантінгтоном є те, що Захід за час свого цивілізаційного існування не створив жодної світової релігії, а, відповідно, Схід – жодної класичної ідеології (хоча насправді протестантизм, що, за М. Вебером, є основою «протестантської етики» класичної капіталістичної цивілізації, за системою своїх цінностей явно претендує на статус унікальної релігії) [19, с.70-73;90-93]).

Водночас цивілізаційна класифікація, запропонована Гантінгтоном, глибоко не оригінальна і не послідовна. Фактично він виступає лише епігоном Арнольда Тойнбі. Адже саму ідею покладання в основу цивілізації пануючої в даному ареалі релігії свого часу з достатньо сумнівним успіхом намагався обґрунтувати засновник подібного роду «компаративістики» саме цей представник концепції локальних цивілізацій, якого, між іншим, цілком справедливо професійні історики критикували за підгонку історичної реальності під власні абстрактні схеми та явну фальсифікацію численних історичних фактів.

Подібно до Тойнбі Гантінгтон намагається довести існування величезних замкнених і світоглядно автаркічних ареалів планети на основі пануючої в них релігії. І це за умови, що за сучасної доби в одних країнах відбувається стрімка зміна традиційної релігійної ідентичності внаслідок

стрімкого наступу ісламу, а в інших, у тій самій ЄС поки що, попри цю експансію ісламізму, поки що домінуючим був лаїцизм, тобто якщо не повний атеїзм, то, в усякому разі, припинення домінування релігійної свідомості. Причому саме внаслідок вікових процесів секуляризації, раціоналізації і просвітництва, тобто процесу, який Макс Вебер назвав «розчаклуванням світу», саме євроатлантичній цивілізації вдалось здійснити цивілізаційний прорив і протягом, як мінімум, трьох останніх століть зберігати лідерство в суспільному поступі.

Оскільки ж ані в так званій «Православно-слов'янській цивілізації» (таке визначення також гарно працює на головну ідеологічну «скрепу» російської пропаганди – належність України до «руського миру»), ані в сучасному Китаї або Латинській Америці, релігійні вірування вже також не є домінуючими в структурі масової свідомості, адептам існування «релігійних цивілізацій» приходить вдаватись до своєрідного психоаналітичного виверту, а саме стверджувати що європейці є християнами у своїй підсвідомості, оскільки християнська мораль і світорозуміння буцімто «зашифровано» в їх якихось чудернацьких «культурних кодах» західної людини. І те ж саме стосується конфуціанського світобачення китайців, православного росіян і українців тощо.

Я вже не кажу про такі «дрібниці», як те, що Гантінгтон порушує те, що українською очевидно має формулюватись як «порушення логічних засад доказу». Справді, згадаймо, за гантінгтонівською класифікацією, в сучасному світі існує вісім «основних» світових цивілізацій – Японська, Конфуціанська (китайська), Ісламська (мусульманська), Латиноамериканська, Індійська, Африканська (яка тільки формується), Західнохристиянська та Православно-слов'янська (Східнохристиянська). При цьому, Конфуціанську, Японську та Індійську цивілізації автор об'єднує в одну — Азійську, оскільки, на його думку, в їхньому розвитку домінують релігія, демографія і політика, а такі складові як економіка і соціальна сфера (не зрозуміло чому) є вторинними.

Відповідно, Ісламська цивілізація, за не до кінця зрозумілими критеріями, поділяється на арабську, турецьку та малайську. А Західнохристиянська цивілізація, знов таки з не зовсім зрозумілих причин, за Гантінгтоном, існує у двох основних варіантах – європейському та північноамериканському. Тут явно впадає в око, що частина «цивілізацій» визначається зовсім не за релігійною, а, фактично, банальною географічною ознакою.

Але головне за нинішнього перебігу глобальних подій, це, звичайно те, що, як загально відомо, ще на початку двохтисячних саме в своєму «Конфлікті цивілізацій» визнаний метр насправді принципово непрацюючої цивілізаційної класифікації, передрікав неминучість воєнного зіткнення нашої держави з відновленою імперією і те, що цей прояв «конфлікту цивілізацій» буде відбуватись на території України.

Втім, в самому такому передбаченні немає нічого особливого. Багато фахівців, попри те що РФ виступила одним з гарантів територіальної цілісності України за Будапештським меморандумом, говорили про велику ймовірність агресії з боку Росії проти нашої держави (в тому числі і я). Особливо переконливим фактом, який давав підстави для подібних передбачень була якраз відмова «української» влади від ядерної зброї.

Але при цьому сам прогноз американського політолога міжнародника ґрунтується на припущенні, що в дусі описаної вище антиномії самореалізації та виживання в світі, буцімто, існують цілісні «повноцінні» держави, що повністю належать до певної цивілізації, або навіть виступають її основою та «розірвані», «розділені лініями розломів» «розколоті» країни, у яких буцімто мешкають великі групи населення, які відносять себе до різних цивілізацій (знов таки за релігійною ознакою). Саме до таких державних утворень Гантінгтон якраз відносив і Україну.

Із «логіки» Гантінгтона випливає, що Росія якраз являє собою особливу цивілізацію (твердження про те, що російська імперія – особлива цивілізація є

базовою для сучасного путінізму), а наша держава ні, позаяк вона споконвічно духовно поділена на православний Схід і католицький (уніатський) Захід.

До речі, із подібного «концептуального» висновку, крім всього іншого, «логічно» впливає «цивілізаційне» право Росії на всю лівобережну Україну, чого Путін, власне і добивається. І тут уже криве відображення історичної реальності набуває кривавого відтінку. Адже фактично видає Росії геополітичну індульгенцію на нинішню людожерську війну.

Але насправді подібний концептуальний висновок, гіперболізуючи ідентичність релігійну, в принципі заперечує можливість загальнонаціональної консолідації на ґрунті єдиної громадянської, позаетнічної ідентичності. І це за умови, що на момент написання книги «Конфлікт цивілізацій» сама Росія вже була безмежно далека від релігійної моноетнічності. В цьому підході також простежуються аналогії зі зведенням Дацюком української нації до примітивної міфологічної архаїки. Що ж до теми «Дацюк і Росія», то її буде розглянуто трохи нижче.

Крім всього іншого на підставі духовної переваги релігійно-міфологічного Сходу над раціоналістичним Заходом На цій підставі, виходячи зі своїх постулатів цивілізаційного поділу геополітичного простору Гантінгтон передбачає перемогу Китаю у гонці з США і становлення Червоного Дракона у якості світового воєнно-економічного лідера, що також, як на мене, підтверджує хибність базових припущень, якими послуговується класик американської геополітики. В усякому разі, про стратегічну безперспективність «китайського економічного дива», в дійсності заснованого на гігантських фінансових пірамідах та псевдо кейнсіанському державному фінансуванні практично неокупних мегапроектів, я писав ще десятиліття тому [19, с.99-107].

Жертвою ілюзії щодо можливості створення геополітичного трикутника США – Росія – Китай, в якому б Росія виступила своєрідним посередником між двома геоекономічними гігантами, став навіть відомий американський експерт з міжнародних відносин Збігнев Бжезинський. Незважаючи на його

заяви у відомій книзі «Велика глобальна шахівниця» про те, що повернення України в склад Росії означає відновлення російської імперії, а це дуже небезпечно для США і справи збереження світової демократії як такої, в своїх останніх інтерв'ю Бжезинський, очевидно для того, щоб не допустити альянсу Китаю і Росії на ґрунті антиамериканізму та сильніше прив'язати останню до Євросоюзу і Заходу в цілому, вже говорить про необхідність значних поступок Росії в «українському питанні».

Більше того, маститий американський політолог, колишній [радник з національної безпеки Президента Джиммі Картера](#), а також Центру стратегічних і міжнародних студій, через три роки після анексії Росією Криму і частини Донбасу, у своєму останньому перед смертю, інтерв'ю, та ще й польською мовою, виступає проти вступу України в НАТО саме на догоду цій своїй омані, повторює власне російські наративи про буцімто подарунок Криму Україні Хрущовим [20] (на відверто антиукраїнську позицію «пізнього» Бжезинського справедливо свого часу звернув увагу Юрій Андрухович [21]).

Нарешті, уже з позицій потурання Китаю в його нинішній підтримці Росії, мотивуючи це необхідністю збереження партнерських стосунків США і Піднебесної, виступив інший геронт американської геостратегії Генрі Кісінджер, що свого часу й ініціював зближення США і Китаю, наслідком якого, багато в чому завдяки зарубіжним інвестиціям та запозиченню (часто незаконному) західних технологій, виник сучасний китайський гегемонізм. Причому пізніша позиція Кісінджера відносно російської агресії, на перший погляд, кардинально відрізняється від висловленої у травні на Всесвітньому економічному форумі у Давосі влітку 2022, коли він порадив Україні віддати свої території та поновити перемовини з Росією, що багатьма аналітиками було розцінено як заклик до поступок агресору.

Втім, на мій погляд, наступні заяви класика «реалполітики» про те, що до України треба ставитись як до партнера НАТО, лише свідчать про те, що Кісінджер, подібно до Бжезинського, намагається завдяки подібним

дипломатичним маневрам в стилі «ні вашим, ні нашим» вибудувати все той же тристоронній рівнобедрений геополітичний трикутник, в центрі якого сьогодні опинилась Україна.

Насправді, в даному випадку якраз не враховується той факт, що нинішню Росію і Китай ріднить нездатність подолати кризові явища у власних економіках і прагнення винести внутрішню небезпечну соціальну напругу, що почала останнім часом стрімко наростати, назовні, підмінивши, в дусі знаменитої тези щодо панацеї «маленької переможної війни», яка, як відомо, для Росії закінчилась жорстокою поразкою від Японії, внутрішній порядок денний зовнішньо-політичним.

«постнаціональні цінності»: західний технологізм проти патріотичного героїзму?

Ще раз згадаймо не тільки інтелектуальне, а й, можна сказати, світоглядне кредо Сергія Дацюка, чітко зафіксоване в його маніфесті «Що таке Україна» (курсив мій): «Нація не творить позакультурні мотивації, трансценденції, не виходить на межі (предели), на сягає початків, не знає інакшого як орієнтації пошуку поза очевидним. Нація в принципі не сягає ненормативного мислення.

Входження України в ЄС та НАТО не вирішує проблем того, що українці там продовжуватимуть бути самозакоханими ідіотами. Норми життя без трансцендентних мотивацій не можуть бути збережені нацією. Українців в ЄС та НАТО будуть використовувати всі, завжди і усюди, бо стратегія можлива лише на рівні цивілізаційного мислення. На рівні національної самозакоханості стратегія принципово неможлива. Цивілізація – це мотиваційно-трансцендентний конструкт».

Цікаво, що певні аналогії з подібними твердженнями можна знайти і за межами України, так би мовити у світових центрах прийняття доленосних рішень. Пригадаймо минулорічні ремствування, можна сказати, мастодонта у галузі «комунікативної дії, дискурсу та раціональності», Юргена Хабермаса, який виступає переконаним прихильником денационалізації нинішнього ЄС в

напрямку створення фактично все тих же сумнозвісних Сполучених Штатів Європи. За Хабермасом, нинішній ЄС сформований вже не на національних, а на постнаціональних цінностях, в принципі несумісних із «дикунськими» формами нераціонального, надто емоційно забарвленого героїзму. А тому на відміну від, очевидно, ще недостатньо здатних до «комунікації та дискурсу» українців, які переважно з патріотичних міркувань ведуть збройну боротьбу проти агресора, «постгероїчна» миролюбність нинішніх європейців вже є незворотною (згідно подібній характеристиці німецького дослідника, користуючись «типологією» Ховстеда, очевидно, український народ вже постає не як по-жіночому «невойовничий», а, навпроти – надмірно «мускулинний»).

Далі Габермас підкреслює, що на нинішньому Заході, який безсумнівно вже живе інгльгартівськими цінностями самореалізації, а зовсім не виживання, за час переходу від локальної нації до глобальної цивілізації сформувався вищий тип «постгероїчного менталітету»: «Грубо кажучи, - пише маститий німецький фахівець , - більш національний і постнаціональний менталітети населення формують підґрунтя для різного ставлення до війни в цілому. (курсив мій – О.Ш.). Ця відмінність стає очевидною, якщо порівняти героїчний опір та очевидну готовність до самопожертви українців з тим, що можна було б очікувати від західноєвропейського населення в аналогічній ситуації. До нашого захвату Україною домішується певний подив упевненості в перемозі солдатів і новобранців різного віку, які з похмурою рішучістю захищають свою Батьківщину від ворога, що значно переважає у військовому сенсі. Ми на Заході, навпаки, покладаємося на професійні армії, яким ми платимо, щоб у разі потреби нам не довелося захищати себе зі зброєю в руках, а бути захищеними професійними солдатами» [22].

І саме на підставі буцімто зміни власної національної ідентичності на загальноєвропейську, а також за врахуванням постійного ядерного шантажу з боку російських посадовців, Хабермас пропонує піти на мирні перемовини з Путіним, навіть ціною можливої поразки з боку жертви агресії.

Показово, що подібні пишномовні теоретичні розмисли цілком корелюються з багатьма аспектами прагматичної, щоб не сказати цинічної, сучасної західної практики у відношенні до України. Чи не на підставі почуття власної вищості (переваги) серед західних еліт все сильніше лунають голоси про те, що українці своїм безглуздим прагненням до звільнення всіх окупованих територій надто затягують у часі свій супротив агресору, не добиваючись того перелому у війні, на який розраховували їх «спонсори». Війни, від якої, вже стомились занурені у свої нагальні справи «праці і відпочинку» пересічні мешканці Європи і США, які не звикли поринати у всілякі геополітичні сценарії, що реалізуються за межами їх спільної наднаціональної європейської і, ширше євроатлантичної, ідентичності.

Крім того, продовження економічної і воєнної допомоги Україні, яка ніяк не хоче піти на замирення або «заморозку» (яке насправді дозволить Росії оговтатись і приступити для підготовки наступних антиукраїнських «спецоперацій з «денацифікації» нашого народу) створює велику кількість незручностей і для західного бізнесу. Адже не секрет, що останнім часом різноманітні речники «мирного врегулювання» періодично кидають пробні шари на кшталт пропозицій обміну захоплених Росією наших територій на обіцянку вступу України до НАТО та надання якихось незрозумілих гарантій (і це після будапештської наочної демонстрації мудрості українського прислів'я «обіцянка — цяцянка, а дурневі — радість»).

Або в підсумковому комюніке недавньої зустрічі «Великої Двадцятки», на яку, на відміну від минулого року президента України вже не було запрошено, замість попередніх заяв про війну, розв'язану Росією проти України, несподівано з'являється формулювання про невідомо ким розпочату війну на території України...

А взагалі міркування Хабермаса дуже співзвучні з політологічним, і навіть життєвим, кредо Дацюка, з його проповіддю, скоріше навіть не «постнаціональної», а антинаціональної, стратегії розвитку цивілізації; з тією лише різницею, що німецький професор все ж таки визнає існування,

нехай і дещо «дикунської», несумісної з позицією громадян європейських країн, які повністю покладаються на професійну комп'ютеризовану армію, втім, вражаючої мужності і героїзму українців. Дацюк же в цьому підході іде значно далі: як це не дико звучить, він взагалі заперечує існування героїзму як такого з боку українських вояків на цій війні, а головне – навіть потреби в подібному «патріотичному угарі».

За переконанням автора посту «Що таке Україна?» у нинішній війні у насправді воює... західний інтелект, що творить новітні види зброї і сучасних засобів електронної боротьби всі ці сучасні технології. А живі українці на лінії вогню являють собою лише щось на кшталт робітника, якого Маркс розглядав в структурі виробничих сил у якості, додатку до засобу виробництва (з тією лише різницею, що в даному випадку знаряддям не праці, а руйнування виступає сучасна зброя). Щоб не бути звинуваченим у несправедливих наклепах на неупередженого незалежного експерта знову доводиться звернутись до розлого цитування його озвученого «думання» майже у стенографічному режимі.

Крім того, на моє переконання, це доцільно ще й тому, країна повинна знати своїх антигероїв, які пропагують антигероїзм українців на цій страшній війні. «Наступні декілька питань, – говорить Дацюк в інтерв'ю ведучому каналу Олександр Шелесту, яке зібрано на ЮТУБІ більше 115 тисяч переглядів, – які ми повинні зрозуміти: це довіра всередині громадянського суспільства. Це питання про те, хто герої війни? Якою є справедливість війни? Чи продовжувати тренд на ненависть до ворога або якось помінати цю складову? Всередині ненависті ми не переможемо. Це те, що робить нас емоційно розбалансованими, з нестійкою психікою, яка погано здатна впоратись з тиском на війні. Фронтний стрес погано справляється з цим. ...Ненависть – не шлях воїна. Шлях воїна холодна лють... І в цьому сенсі знову виникає питання хто герой? Або хто герої війни? Коли ви подивитесь численні відео, які є в мережі там де підривають ...техніку, підривають зосередження військ, ви там не побачите обличь героїв. А хто, хто герой війни?

Це просте запитання, на яке чомусь бояться давати відповідь. Ця відповідь неприємна для нас. ... Герой російсько-української війни – це західний інтелект. Війну виграють не гарно відмобілізовані герої на фронті. Ось, нам не приємно це чути. ... Війну виграють західні гармати, вже не наші, західні «петріоти», «байрактари», танки, «хаймерси» і це справжні герої війни, але не машини, а інтелект, який їх вигадав. Це те, що Україна у своєму патріотичному угарі зробити досі неспроможна. І проблема не в тому, що у нас не має людей, які можуть це зробити» [23].

Далі Дацюк розлого говорить про те, що у нас досі не проведена «інвентаризація людей, здатних виробляти сучасну техніку», і на цій підставі констатує повний провал гуманітарної складової, а також задається питанням з приводу того, чи можна взагалі «ці гуманітарні компоненти відновити». Присуд блогера і філософа безжальний: «всередині патріотичного угару практично не можливо!». Причина полягає в тому, що оскільки внаслідок цього угару повністю втрачена свобода і всім заздалегідь приписується, які дивитись фільми, які читати книги і навіть які анекдоти розповідати (!?)

Крім того, Дацюк з прикрістю нарікає на те, що щойно сказані ним в інтернеті доленосні речі, усвідомлює він один, а суспільна свідомість не здатна їх збагнути. Зокрема усвідомити, що справжні герої всі там на Заході, а це, мовляв, знов таки, «підриває патріотичний міф», яким сьогодні живе більшість українських громадян». І це в той час, як сам Дацюк, за його словами, спостерігаючи на багатьох документальних відео як гарно екіпіровані і озброєні західною зброєю українські бійці проводять зачистку у ворожій траншеї, не вбачає в цьому жодного героїзму, а бачить «лише гарну технологію роботи в траншеї та гарно організовану комунікацію». А також використання бійцями ВСУ озброєння, що є «не українське, не патріотичне». Із чого робиться висновок про те, що «все це не живі герої», а герої тут, тобто на українсько-російській війні – «західні інтелектуали, які все що ми бачимо виробили».

Водночас наш супермен виразно натякає на свою мужність: «постановка питання про те, що український героїзм не український, а західний вона дуже небезпечна. Ну я це спокійно кажу тому, що мене взагалі націонал-патріоти не люблять». Все це тому, пояснює він, що націонал-патріоти не хочуть думати над геніальними дацюківськими «парадоксами».

Нарешті, підсумовуючи свої важкі роздуми Дацюк наголошує, що в Україні ще залишилися інтелектуали, до числа яких, очевидно, належить і наш опонент, здатні за сприятливих обставин створити новітні воєнні технології, які завдяки своєму інтелекту «спроможні виграти війну». Але при цьому він робить важливе застереження: це стане можливо лише за умови, і далі, знову повертаюся до дослівного цитування: «що чиновники і націонал-патріоти не будуть їм заважати».

Відразу зазначу, Дацюк не випадково неодноразово застерігає, що чути те, що він віщає, нам з вами буде неприємно, а також нагадує, що його вже давно не люблять націонал-патріоти. Ніде правди діти, нам немає за що його любити. Стосовно ж того, що чути сказане нам дуже неприємно, додам: «неприємно» - це не те слово, адже в даному випадку, як на мене, ми маємо справу з брутальною брехнею, спрямованою на дискредитацію величного подвигу всіх наших побратимів, що сьогодні знаходиться на фронті і, особливо тих, хто, «в угарі патріотичного міфу» вже віддав своє життя у цій кривавій війні за Батьківщину.

Я не буду вступати в суперечку стосовно того, наскільки «холодна лють» на війні, як вважає Дацюк, може існувати без відчуття ненависті по відношенню до людей (точніше нелюдей), які прийшли знищити твій народ і масово вбивають жінок і дітей. Але категорично не згоден з заявою про те, що на сучасній війні, в якій сила зброї і техніки часто справді має вирішальний характер для остаточної перемоги, людський героїзм тих, хто перебуває безпосередньо на лінії вогню (і навіть у бойових порядках взагалі) нічого не вартий. Переконаний – в цьому миттєво переконався би і сам Дацюк, якщо хоч раз опинився в окопі, який «зачищають від ворога» наші «гарно екіпіровані і

озброєні західними технологіями хлопці», втім як і в тому, що воюють і вмирають таки «живі люди», а не «інтелект і технології!»).

Але якщо навіть на мить припустити, що теза Дацюка стосовно того, що воюють, перемагають і проявляють справжній героїзм виключно воєнні «технології, створені західними інтелектуалами», хочу дещо зауважити. На першому етапі початку «спецоперації на знищення» коли українці зупинили і примусили агресора відступати з величезними втратами від своєї столиці жодної західної в значимих обсягах зброї у ВСУ ще не було.

А була повністю знесилена десятиліттями попередніх «реформ», починаючи від неоліберальних шоккових терапій і до лібертаріанських турборежимів, країна, на території якої «через недогляд правил безпеки» постійно вибухали склади зі снарядами і зброєю, прекрасно себе почувала величезна п'ята колона, а залишки воєнного потенціалу (з причин яким, хочеться вірити, ще буде дано об'єктивну оцінку), були явно недостатньо відмобілізовані напередодні початку активної фази війни.

І хіба в той критичний момент український народ, справді у єдиному пориві віднялась на захист своєї Батьківщини, хіба не мужність, кров і життя справжніх патріотів, який Дацюк іменує патріотичним угаром, зупинили агресора?! Хіба цей колективний подвиг, безпрецедентна мужність українських патріотів, не вразив і не продовжує вражати весь цивілізований світ, який був переконаний в тому, що проти воєнної машини «другої армії світу» встояти не можливо?!

Згадаймо про прямі пропозиції Зеленському, який за нашою Конституцією є Верховним головнокомандувачем, негайно евакуюватись, про те, як почали роздавати зброю городянам просто на вулицях Києва, а потім вони ж саморобними «коктейлями Молотова» хіба не палили ворожу техніку, що увірвалась у передмістя.

Більше того, на думку багатьох неупереджених спостерігачів, навіть сьогодні, після півтора року страшної війни, обсяг зброї і інших видів допомоги Україні для ефективного протистояння ворогу (вже не кажучи про

переможний наступ, якого у нас ще донедавна вимагали майже в режимі шантажу) явно недостатній, внаслідок чого сотні українців кожний день продовжують платити своїми життями, все ж таки просуваючись вперед.

Я вже не кажу про те, що, наприклад, за розрахунками безкомпромісного опозиціонера путінському режиму, колишнього радника нинішнього російського самодержця, економіста Ігоря Іларіонова, який критикував Захід за потурання російському імперіалізму ще за часів «політики умиротворення», пов'язаного з окупацією частини території Грузії (про що я свого часу вже писав на «Хвилі»)[24], вважає, що реальна сума в \$, на яку закуповується зброя для України, як мінімум в рази менша за офіційно оголошену вищими американськими посадовцями фінансову допомогу. Тож про який справжній героїзм творців і постачальників зброї Україні, а не буцімто удаваний – українського народу говорить Дацюк?!

Втім, необхідно визнати, що з розумінням воєнного героїзму і пов'язаного з ним патріотизму у нас великі проблеми не тільки на публіцистичному, а, принаймні декларованому у якості наукового, рівні. Наприклад в раніше згадуваній публікації Гордієнко з аналізу так званої української «архетипіки» стверджується, що архетип українського героя-воєжа найкраще втілено в образі «кіборга»: «Інший архетипічний персонаж – архетип “Героя” – виразно простежується у сприйнятті українцями воїнів-захисників держави, насамперед тих, які брали участь у реальних бойових діях на окупованій частині Донбасу. Для позначення героїчних характеристик захисників країни утвердилась традиція їх особливого найменування – “кіборги”, що вшановує виняткову мужність і незламність українських воїнів при обороні країни» [25, с. 38-39].

Як відомо саме термін “кіборг” покладений у назву так званого знакового фільму «Кіборги. Герої не вмирають» про оборону Донецького аеропорту у 2014 році. В даному випадку, як на мене, йдеться про одну з багатьох відверто прохідних у кон'юнктурних кінострічок епізод на воєнну та історичну патріотичну тематику, що, знов-таки, розповідає про вельми

неоднозначний епізод оборони об'єкту, яка насправді втратила будь-яку доцільність і, як відомо, закінчилась підривом рашистами бетонних перекриттів і безцільною загибеллю багатьох українських захисників (що звичайно не відмінняє їх мужності і самовідданості).

А головне – нічого не може бути далі від розуміння і переживання справжнього героїзму, ніж це символічне ототожнення воїна з кіборгом (до речі дуже близьке дегороїзуючому ідеалу Дацюка). Адже воно так чи інакше нав'язує асоціацію про ідентичність патріота, який жертвує своїм життям за Батьківщину, з безликим бездушним, позбавленим людських почуттів роботоподібним створінням. Згадаймо голлівудського термінатора, калькою з якого і є наш епітет кіборгу, тобто створіння, яке діє в автоматичному режимі, за задалегідь закладеною програмою і, за великим рахунком, не може вмерти людською смертю, а може тільки зламатись (за класичним визначенням кіборг – скорочення від «кібернетичний організм» створений у літературній антиутопічній фантастиці неіснуюча істота, напівлюдина-напівмашина,— біологічний організм, що містить механічні та електронні компоненти, котрі замінюють його органи й частини тіла, або доповнюють їх. І якщо ця уявна потвора справді є найкращим «архетипом» традиційного українського героїзму, то далі, як то кажуть, вже їхати нема куди!)

До речі теж саме можна сказати про розхоже і розтиражоване в ЗМІ гасло «герої не вмирають». Насправді жах і невимовна трагічність війни, в тому числі і нинішньої, якраз полягає в тому, що саме герої, найкращі, дуже часто вмирають першими, гинуть назавжди і незворотно. І, якщо не вдаватись у сумнівні обіцянки потойбічного життя, які за Грицаком, у якості головної мотивації стійкості примушують звертатись до Міфу, навіть традиційне ритуальне «в пам'яті народній він залишиться назавжди» мало чим зараджує і служить втіхою не тільки рідним і близьким загиблого героя, а й всім тим, кому доведеться жити далі у переважаючому оточенні негероїв...

І останнє. Дацюк постійно звинувачує націонал-патріотів у тому, що будцімто вони разом з корумпованими чиновниками практично захопили владу

в державі і всіма силами заважають «інтелектуалам», до яких він безперечно відносить і себе, створити власну ефективну економічну і мілітарну базу супротиву агресору. Знову цитую: «Корпорація націоналістів створює середовище націонал-патріотичного трайбалізму, в якому швидко досягають небачених розмірів інші дві корпорації – олігархи та корумповані чиновники. Націоналісти, олігархи та корупціонери складають руйнівний для України триумвірат в установках на архаїзацію та консервацію. Націоналісти здійснюють консервативне мовно-культурне виживання, а олігархи та корупціонери здійснюють станову консервацію ексклюзивного доступу до влади та багатства» (курсив мій – О.Ш). Так званім доказом сказаному слугує зокрема наступна теза – «Символічно, що ці три групи злилися в особі Порошенка: олігарх-корупціонер-націоналіст, проти кого відбулась електоральна революція і чиї прихильник навіть під час війни здійснюють домінуючу дискомунікацію. Складається унікальна ситуація: незалежна Україна є, але руйнівний триумвірат націоналістів, олігархів та корупціонерів настільки ефективно підтримує режим ресентименту, нищення свободи, антиінтелектуалізму та домінуючої комунікації, що стратегічний розвиток України вже протягом 30 років неможливий. Цьому триумвірату протистоять мікрогрупи інтелектуалів, професіоналів та груп соціальної самодіяльності – волонтерів».

Я не буду зараз сперечатись з приводу того наскільки олігарх Порошенко, який начертав на прапорі своєї передвиборчої боротьби «Армія – Мова– Віра». є справжнім українським «націонал-патріотом».

Але в такому разі хто ці націонал-патріоти, які тридцять років не давали країні нормально розвиватись, а сьогодні нещадно гноблять «мікрогрупи інтелектуалів, професіоналів та волонтерів»? Кого персонально, поіменно Дацюк в даному випадку має на увазі? Адже, наскільки мені відомо, практично всі націоналістичні організації типу «Свободи», КУНу, ОУНу тощо зараз перебувають у повному занепаді (я зараз не кажу про те, наскільки лідерів цих організацій справді можна назвати націоналістами у тому сенсі, в якому

націоналістом себе завжди офіційно проголошував той же Шарль де Голль або для тодішніх французів просто «Генерал», який спочатку здійснив воєнне диво, ввівши розтрощену і окуповану Францію в стан країн – переможниць над нацизмом, а потім післявоєнне «економічне диво»).

В нашому уряді, парламенті, на ключових позиціях бізнесу прибічники сучасного націоналізму також практично відсутні (до того ж, західні інститути захисту демократії ретельно стежать за тим, щоб в країні бува не підняв голову будь-який екстремізм національного гатунку).

Але чи існує в Україні офіційна державна структура, яка справді поголосила український «націонал-патріотизм» головною не тільки ідеологічною, а й світоглядною, засадою свого буття? Так існує. Це 12-та бригада спеціального призначення «Азов» — військове формування Національної гвардії України, що під час російського вторгнення в нашу Батьківщину у 2022 році очолила оборону міста Маріуполь і надалі тримала безпрецедентну за жорстокістю боїв оборону в комбінаті Азовсталь.

Бійці цього військового підрозділу справді проявили чудеса мужності і (за Дацюком неіснуючого) героїзму, заслуживши глибоку шану і захоплення не тільки українського народу, а й всього справді цивілізованого Заходу. І водночас шалену ненависть ворогів, які саме бригаду «Азов» оголосили головним осередком «українофашизму». Як відомо, переважна більшість із числа того першого особового складу вже тоді віддали своє життя. І не за якусь там цивілізацію, а за свою Батьківщину – за Україну!!!

І чим в такому випадку, описана позиція Дацюка стосовно небезпеки «патріотичного угару» під час війни, а також твердження про панування в країні міфічних «націонал-патріотів», які буцімто відкрили дорогу корупціонерам та олігархам, відрізняється від постійних заяв того ж Путіна та його оточення про буцімто панування в українській, на його думку, недодержаві, так званих українофашистів, які захопили владу ще під час «кольорових» Майданів і не дають решті нормальних українців возз'єднатись

зі своїм «старшим братом» у єдиний і неподільний імперський «Русский мир»?!

Вважаєте, що в даному випадку я впадаю у перебільшення, що Дацюк не може ототожнювати український (і будь-який) націоналізм з нацизмом? А як вам таке? «Російський імперіалізм та український націоналізм – це ідеальна пара, бо не дивлячись на те, що вони хочуть знищити один одного, вони – смисл існування один одного. От чому вони обоє не мають перспективи. Як закінчиться один, має закінчитися і інший. ... Будемо далі будувати націю – України не стане» (виділення моє- ОШ).

(Нагадаю, все це пишеться під час нинішньої страшної війни і оприлюднюється на сайті зі значущою назвою «Українська правда»).

Більше того, тут же Дацюк стверджує, що головна причина цієї ганебної змістовної спорідненості рашистського імперіалізму і українського націоналізму полягає в тому, що вся українська історія і національна культура, і особливо творчість Тараса Григоровича Шевченка, завжди насаджувала і продовжує насаджувати агресивно руйнівну антигуманну, «некротичну», тобто орієнтовану на культ смерті і, а не на життя, спрямованість. А тому, він переконаний, що, формально визнаючи, незважаючи на те, що формально агресором в цій війні є Росія, справжні витoki всього цього жаху немовби знаходяться в глибинах української ментальності.

Але докладний розгляд подібних, більш ніж неординарних, «творчих знахідок» нашого «цивілізаціоніста» потребує окремого розгляду.

Автор - провідний науковий співробітник Інституту Всесвітньої історії НАН України

посилання

1. Шморгун О. Проблема цивілізаційного циклізму: системно-синергетичний підхід // Гуманітарні студії. Збірник наукових праць. – Вип.14. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2012. – С. 222-228. (<https://elibrary.ivinas.gov.ua/2923/>)

2. Щур М. Френсіс Фукуяма про українську демократію і помилкові очікування— [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<https://www.radiosvoboda.org/a/fukuyama-ukrayina-reformy-democratiya/31085269.html>

3. Шморгун, О. Екологічна, енергетична, демографічна глобальні проблеми як каталізatori воєнної небезпеки. // Ядерна безпека України в контексті світового досвіду: збірник наукових праць [електронне видання] «Інститут всесвітньої історії НАН України». с. 158-178. (<https://elibrary.ivinas.gov.ua/4751/>).

4. Шморгун О. Досвід національної стійкості в умовах гібридних загроз: світова практика. // Національна стійкість України: стратегія відповіді на виклики та випередження гібридних загроз: національна доповідь Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. Київ, 2022. С.446-467. (https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2022/05/nats_dopovyd.pdf).

5. Шморгун О. У чому полягають стадіальні та геоекономічні витoki російської агресії проти України та всієї світової спільноти? ПЕРЕЛІОМ: Війна Росії проти України у часових пластах і просто рах минувшини. Діалоги з істориками. У двох книгах. Книга 1. Київ: НАН України. Ін-тут історії України. – 2022. Київ: НАН України. Ін-тут історії України, 2022. С. 184-187. (http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=elib_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=ID=&S21COLORTERMS=0&S21STR=0016979).

6. Фінансова прірва. Борги найбільшніх країн досягли максимуму за останні 25 років. — [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://biz.nv.ua/ukr/finance/borgove-navantazhennya-naubidnishih-krajin-svitu-zroslo-do-maksimumu-za-25-rokiv-ostanni-novini-50317068.html>

7. Найбільшні держави світу мають виплатити [іноземним кредиторам](#) у середньому не менше 16,3% бюджетних доходів у 2023 році та 16,7% у 2024

році. — [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://biz.nv.ua/ukr/finance/borgove-navantazhennya-naybidnishih-krajiv-svitu-zroslo-do-maksimumu-za-25-rokiv-ostanni-novini-50317068.html>

8. Китай у неокolonіальному змаганні за Африку: новачкам щастить? — [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://politkrytyka.org/2021/07/16/kytaj-u-neokolonialnomu-zmaganni-za-afryku-novachkam-shhastyt/>

9. Назвали найбільших боржників Китаю. — [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://monitor-press.info/uk/news/19370-nazvali-naibilsix-borznikiv-kitayu>

10. Богдан Т. Реструктуризація зовнішнього державного боргу: необхідні параметри та наслідки. — [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
https://lb.ua/economics/2023/05/09/554363_restrukturizatsiya_zovnishnogo.html?fbclid=IwAR0ny5nohpidepez19en1Jg6O70jfkqK41cyoeRc7LIW5Yzm2OuBhgv9S4

11. Вінокуров Я. Дефолт чи реструктуризація: що буде з українським держборгом та чого чекають від США. — [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/05/18/687154/>

12. Шморгун О. Україна: шлях відродження (економіка, політика, культура). К.: Фондація Ольжича, 1994. — 208 с.
(<https://elibrary.ivinas.gov.ua/2493/>).

13. Re:vision. — [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
https://d3mbhodo1l6ikf.cloudfront.net/2023/Munich%20Security%20Report%202023/MunichSecurityReport2023_Re_vision.pdf

14. Turning the Tide – Unlearning Helplessness). — [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

file:///C:/Users/Cat/Downloads/MunichSecurityReport2022_TurningtheTide.pdf

15. Дацюк С. Що таке Україна? — [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<https://blogs.pravda.com.ua/authors/datsuk/648fdd4eb48a1/>

16. Дацюк С. Перспективы новой цивилизации. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа:

http://www.myshared.ru/slide/177463?fbclid=IwAR2jP9Ry3Lm_YaFFd52E11tHFKsg-tXkoDilrEpuY9G2KYvJc1cKhbp7N_E

17. Шморгун А. Религиозно-мировоззренческие парадигмы Востока и Запада в контексте стадияльно-цивилизационной типологии: поиск духовной альтернативы. — В кн.: Цивилизационные структуры современного мира. Цивилизации Востока в условиях глобализации. — К.: Наукова думка, 2008. — С. 367-530. (<https://elibrary.ivinas.gov.ua/2872/>).

18. Бард А., Зодерквист Я. Нетократия. Новая правящая элита и жизнь после капитализма. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: file:///C:/Users/Cat/Downloads/2004_Alexandr_Bard_Yan_Zoderkvist_Netoratia_Novaya_pravyaschaya_elita_i_zhizn_posle_kapitalizma.pdf.

19. Шморгун А. Проблема идентичности в системно-цивилизационном измерении // Идентичности и ценности в эпоху глобализации. — К.: Наукова думка, 2013. — С.62-169 (<https://elibrary.ivinas.gov.ua/2861/>).

20. «Trump to dziwny prezydent, a sytuacja w Polsce jest przejściowa». Prof. Zbigniew Brzeziński specjalnie dla "Wyborczej" [WYWIAD]. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа:

<https://wyborcza.pl/10,82983,21638633,trump-to-dziwny-prezydent-a-sytuacja-w-polsce-jest-przejsciowa.html>

21. Андрухович Ю. Тен хиба остатні вив'яд. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа:

<https://zbruc.eu/node/66768>

22. Хабермас Ю. Війна та обурення. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа:

<https://blog.sashko.me/p/vijna-ta-oburennya/>

23. Украина между ГНЕВОМ и ТОРГОМ! Трагедия ПРОСТЫХ решений. Дацюк: ПРОЗРЕНИЕ приходит, а ответы НЕТ! (з17 хвилини).

<https://www.youtube.com/watch?v=1PBT5H7WEhI>

24. Шморгун О. Проблема ефективності санкційної стратегії: уроки
всесвітньої історії. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу:

<https://hvylya.net/uk/analytics/159854-problema-efektivnosti-sanktsiynoyi-strategiyi-uroki-vsesvitnoyi-istoriyi>

25. Гордієнко Н. Соціологічна архетипіка: аналіз теоретико-
методологічних засад та постмодерної практики в Україні // Український
соціум, 2022, № 2 (81). — С.32-41. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу:

(https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2022/06/32_41_No-281_2022_ukr.pdf).